

Tagasiside Reformierakonna sinimustvalgele visioonile alkoholi- ja tubakapoliitika vaatenurgast

Visiooni üldraam ja põhisõnum

Reformierakonna visioonis on mitu tugevat lähtekohta, millega on lihtne nõustuda. Te rõhutate, et Eesti eesmärk on suurem vabadus, tugevam turvatunne ja kasvav jõukus. Te kirjutate, et tugeva ühiskonna alus on lai ja enesekindel keskklass, et pered vajavad süsteemset turvatunnet, et kõigil peab olema võimalik elada pikka ja täisväärtuslikku elu ning et rahvatervist tuleb tugevdada varajase märkamise, nõustamise ja vastutustundliku ennetusega. Samuti rõhutate, et laste tulevik, julgeolek, tootlikkus ja avalike teenuste kvaliteet peavad kõik liikuma paremuse poole.

Meie hinnangul on nende eesmärkide saavutamiseks vajalik, paljude teiste oluliste tegevuste ja otsuste kõrval, tegeleda ka alkoholi- ja tubakapoliitikaga süsteemselt ja järjepidevalt. See ei ole kõrvalteema ega ühe kitsama huvi- või riskigrupi küsimus. See puudutab otseselt samu eesmärke, mille te ise visiooni keskmesse tõstate: keskklassi tugevust, perede kindlustunnet, laste väljavaateid, inimeste tervena elatud aastaid, vaimset tervist, sisejulgeolekut, töövõimet, tootlikkust ja riigi kulude kontrolli.

Sinine, pikk ja täisväärtuslik elu

Kõige selgem on see tervise ja elukvaliteedi küsimuses. Teie visioon ütleb, et kasvav Eesti on elukeskkond, kus kõigil on võimalik elada pikka ja täisväärtuslikku elu, ning et rahvatervise kindlustamiseks tuleb panustada varajasse märkamisse ja nõustamisse. See on õige lähtekoht. Kuid just siin on alkoholi- ja tubakapoliitika vältimatu. Eestis suri 2022. aastal otseselt alkoholi liigtarvitamisest tingitud haigustesse 753 inimest. Lisaks hukkus 92 inimest alkoholiga seotud õnnetustes. See tähendab, et ühe aasta jooksul kaotas Eesti vähemalt 845 inimest otsese alkoholikahju tõttu. [TAI on rõhutanud](#), et kõige rohkem kaotati alkoholi tõttu elusid tööealiste inimeste hulgas vanuses 45–64. [Tubakatarvitamine](#) on vastutav 8,3% Eesti rahvastiku haigestumuse tõttu kaotatud eluaastatest (DALY) ja enneaegsest suremusest. See ei ole ainult tervisestatistika, vaid väga otsene inimkapitali kaotus, mis mõjutab tööjõudu, perede toimetulekut, kogukondade stabiilsust ja kogu ühiskonna arenguvõimet. Mõlemad riskifaktorid ei mõjuta ainult tarvitajaid ennast, vaid ka olulisel määral neid ümbritsevaid inimesi ja tervet ühiskonda.

Oluline on siin rõhutada, et ka see arv ei näita alkoholi tegelikku suremuskoormust. TAI enda ülevaade ütleb selgelt, et tegelik alkoholist tingitud surmade arv on teadaolevast suurem, sest ametlik statistika hõlmab peamiselt neid haigusi, mille diagnoos on ühemõtteliselt põhjustatud alkoholi tarvitamisest. Väga sageli on alkohol üks mõjutaja või suurendab selle tarvitamine ka teiste riskitegurite negatiivset toimet. See tähendab, et suur osa alkoholiga seotud surmadest jääb sellest kitsast arvestuses välja. [TAI toob näiteks](#), et maailmas on hinnanguliselt iga teine maksatsirroosi surm, iga neljas suuõõnevähi ja pankreatiidi surm ning iga viies kõrivähi ja tuberkuloosi surm seotud alkoholitarvitamisega. Seega, kui poliitilises

arutelu piirduda ainult alkoholist otseselt tingitud surmadega, jääb tegelik kahju süsteemselt alahinnatuks.

See statistikas otseselt puuduv osa on eriti oluline vähi teema juures. [WHO/Euroopa rõhutab](#), et ka väikesed alkoholikogused suurendavad vähiriski, kuid teadlikkus sellest on Eestis endiselt madal. [TAI 2022. aasta uuringu](#) järgi teadvustas rinnavähi ja alkoholi seost vaid 11% Eesti naistest ning suu-, söögitoru- ja soolevähi seosest alkoholiga olid teadlikud 27% elanikest. See tähendab, et poliitiline vaikus alkoholi ja vähi seose ümber ei ole neutraalne, vaid aitab kaasa olukorrale, kus inimesed ei saa teha teadlikke valikuid ning kus osa suremusest ja haigestumusest jääb avalikus arutelus nähtamatuks. Kui visioon räägib pikast ja täisväärtuslikust elust, siis ei saa see minna mööda ühest olulisest välditavast vähiriskist. Erinevalt tubakatoodetest, on alkoholifirmad vabastatud igasugusest kohustusest oma pakenditel neid riske avaldada.

Sinine, perede ja laste heaolu

Alkoholi tarvitamise mõju puudutab oluliselt perede ja laste heaolu. Rasedusaegne alkoholitarvitamine, ühe näitena, võib põhjustada loote alkoholispektri häireid ehk FASD-d, mille tagajärjed on eluaegsed. USA [CDC andmetel](#) võib kuni 1 laps 20-st ehk kuni 5% kooliealistest lastest elada FASD-ga. [Häire võib väljenduda](#) kasvupeetuses, elundite vääramõõdu muutustes, iseloomulikes näojoontes, aga ka õppimiskeskustes, tähelepanuhäires ning sotsiaalse toimetuleku raskustes. Eesti konteksti kandes võib see 5% tähendada kuni 70 000 inimest. See on täielikult ennetatav kahju.

Must, kaitstus ja turvaline elukeskkond

Te kirjutate, et kaitstus ja turvalisus on eelduseks, et inimesed saaksid oma elu muretult elada, ning et Eesti inimeste füüsiline ja vaimne tugevus on investering meie tulevikku. Ka siin on alkoholi mõju otsene. [TAI andmetel](#) hukkus 2024. aastal alkoholiga seotud õnnetustes 76 inimest. [Eesti kohtueksperdiisi instituudi](#) (EKEI) lahanguatele jõudnud surmajuhtumitest on lahangu käigus tuvastatud alkoholitarvitamisest põhjustatud joove ligi pooltel (42%) õnnetustes hukkunud isikutest. EKEI statistika aga ei anna täielikku ülevaadet alkoholist põhjustatud vigastussurmades, sest kõik vigastustest põhjustatud surmad ei jõua lahangule ja kõigi lahangu korral ei määrata joovet.

[Transpordiameti andmetel](#) registreeriti 2024. aastal ligi 6400 alkoholi piirmäära ületamist või joobes juhtimist ning alkoholi tarvitanud mootorsõidukijuhi osalusel toimunud liiklusõnnetustes sai vigastada 121 ja hukkus vähemalt 18 inimest. See näitab, et alkohol ei ole turvalisuse vaates kõrvalteema, vaid väga konkreetne liiklusohutuse risk.

Alkohol ei ole aga seotud ainult liiklusega. Justiitsministeeriumi [kriminaalpoliitika ülevaate](#) järgi on valdav osa tapmistest ja mõrvadest läbi aastate olnud seotud ühise alkoholitarvitamise käigus tekkinud tüliga ning 2022. aastal oli toimepanijatest vähemalt kolm neljandikku joobes. Perevägivaldaga seotud tapmistest ja mõrvade puhul oli [perioodil 2018–2020](#) alkoholi tarvitanud umbes 9/10 toimepanijatest ja umbes 2/3 ohvritest. Laiemalt märgib kriminaalpoliitika ülevaade, et paljude kuriteoliikide puhul, sealhulgas vägivald, varguste ja joobes juhtimise korral, on peamiseks riskiteguriks alkoholi- või narkosõltuvus. See tähendab, et alkohol ei ole turvalisuse vaates kõrvalteema, vaid väga otsene liiklusohutuse, vägivaldaennetuse ja siseturvalisuse küsimus.

Turvalise keskkonna kontekstis tuleb ka eraldi esile tuua, et [2022. aastal](#) sai alkohoolse joogi vanust tõendamata kätte sisuliselt iga teine noor. [2024. aasta kaugmüügi testostlemise uuringu](#) järgi toimus alkoholi üleandmine vanust tuvastamata 74 juhul 91-st ehk 81% juhtudest. Selline olukord ei ole kooskõlas visiooniga, mis räägib kaitstud elukeskkonnast ja turvatunde teadlikust loomisest.

Valge, tootlikkus, töövõime ja jõukus

Teie valges plokis on keskne mõte, et jõukus sünnib siis, kui inimesed ja ettevõtted suudavad teha rohkem ja paremini ning kui riik suudab pakkuda kvaliteetseid teenuseid ka kulusid kontrolli all hoides. Ka see eeldab tugevamat alkoholi- ja tubakapoliitikat. Kui sajad inimesed surevad igal aastal otseselt alkoholi tõttu, kui suur osa neist on tööealised, kui suitsetamine ja uued nikotiinitooted jätkavad haiguskoormuse kasvatamist, siis ei ole see üksnes tervisemure. Ka [WHO/Europe rõhutab](#), et alkoholi majanduslikud kulud ei piirdu tervishoiuga, vaid hõlmavad töökoha tootlikkuse kaotust tööluusi, vähenenud töövõime ja enneaegse surma tõttu. See tähendab, et alkoholikahjud mõjutavad otseselt ka inimkapitali, produktiivsust ja majanduslikku konkurentsivõimet.

Seda majanduskulu ei saa pidada teoreetiliseks. Olles Eesti vastava raporti avaldamise ootuses leiame, et [Läti](#) ja [Leedu](#) värsked hinnangud näitavad, et alkoholist tulenev kogukulu ulatub suurusjärgus 1–2 protsendini SKP-st, mis on selgelt suurem aktsiisitulust, kusjuures suur osa sellest tuleb kaudsetest kuludest, nagu tootlikkuse langus, väiksem majandusaktiivsus ja enneaegne suremus.

Eesti värskemad andmed näitavad, et tubaka- ja nikotiinitoodete mõju ei ole kadunud, vaid muutub. [TAI 2024. aasta andmetel](#) on 16–64-aastaste seas igapäevasuitsetajaid 13,2%, kuid samal ajal tarvitab igapäevaselt mõnd tubaka- või nikotiinitoodet endiselt iga viies Eesti täiskasvanu. Eriti murettekitav on e-sigarettide levik noorte seas: 2024. aastal oli 15–16-aastastest noortest viimase kuu jooksul e-sigaretti tarvitanud 25% ning [tüdrukute seas](#) oli see näitaja tõusnud juba iga kolmandani. Tubakatarvitamisega seotud ennetatavate surmade viimase avalikult kättesaadava detailse soopõhise näitaja järgi oli neid 2022. aastal meestel 876 ja naistel 245.

Valge, majandus ja tööstushuvide konflikt

Majanduse ja konkurentsivõime vaates tuleb arvestada ka tööstushuvide konfliktiga. Alkoholi- ja tubakatoote puhul ei ole tegemist tavaliste kaupadega, mille puhul saaks lähtuda üksnes klassikalisest vaba turu loogikast. WHO rõhutab, et kaubanduslikud tervisemõjurid ehk *commercial determinants of health* kujutavad endast tingimusi, tegevusi ja tegevusetust, mille kaudu ärihuvid mõjutavad tervist, ning Euroopa piirkonnas põhjustavad sellised kaubanduslikud mõjurid, sealhulgas tubakas ja alkohol, [hinnanguliselt veerandi kõigist surmadest](#). WHO Euroopa rõhutab samuti, et alkohol [ei ole tavaline kaup](#), vaid toode, mille tarbimine tekitab ulatuslikke tervise-, sotsiaalseid ja majanduslikke kahjusid ning mille ümber toimub tugev tööstuslik mõjutustegevus poliitikakujundamise suunas.

See ei tähenda vastandumist ettevõtlusele ega turumajandusele. Pigem tähendab see arusaamist, et hästi toimiv ja vastutustundlik riik loob selged reeglid seal, kus turu tavapärase loogika ei arvesta piisavalt kaasnevate kahjudega. Tavalise turukauba puhul saab eeldada, et teadlik tarbija teeb enam-vähem ratsionaalse valiku ning et turutehingu kulud ja kasud jäävad

peamiselt ostja ja müüja vahele. Alkoholi ja tubaka puhul see loogika ei kehti samal kujul, sest nende toodete ärimudel põhineb osaliselt sõltuvuse, liigtarvitamise ja suurte väliskulude tekkimisel, mis langevad peredele, töandjatele, tervishoiule ja riigile.

Seetõttu ei ole tugev alkoholi- ja tubakapoliitika vastuolus ettevõtluse, vabaduse või parempoolse majandusmõttega. Vastupidi, see aitab kaitsta ausat konkurentsi, inimeste tegelikku vabadust ja majanduse kestlikkust olukorras, kus osa ärihuve teenib kasu toodetest, mis vähendavad töövõimet, kahjustavad tervist ja suurendavad avalikke kulusid. Kui Reformierakond tahab rääkida tootlikkusest, inimkapitalist ja konkurentsivõimest tõsiseltvõetavalt, siis tuleb tunnistada ka seda, et alkoholi- ja tubakatööstuse huvid ei lange kokku ühiskonna huvidega. Just seetõttu on siin vaja teadlikku ja tugevat poliitilist raamistikku, mitte ainult turu iseregulatsiooni usku.

Visiooni elluviimine reaalses poliitikas

Et see võiks tõepoolest olla visioon, mis toetab vabadust, kindlustunnet ja jõukust, siis tuleb palju selgemalt arvestada ka alkoholi ja tubaka rolliga Eesti tulevikus. Need ei ole kõrvalised, vaid probleemid, mille suure koormusega oleme ühiskonnana justkui ära harjunud. Oleme paraku hakanud seda pidama omamoodi loomulikuks kaoks. Oleme harjunud sellega, et need kahjustavad inimeste tervist, lühendavad töövõimelist elu, koormavad peresid, tervishoidu ja avalikke teenuseid ning pidurdavad seeläbi ka ühiskonna arengut. Sageli loodetakse, et piisab inimeste vastutustundlikkusele kutsumisest, kuid siin unustatakse üks põhiline asjaolu: alkohol ja tubakas on sõltuvusained. See tähendab, et teatud piirist alates ei saa rääkida lihtsalt vabast ja ratsionaalsest valikust samas tähenduses nagu tavaliste tarbekaupade puhul. Teiseks põhjustavad mõlemad olulist kahju teistele peale tarvitaja enda, alustades kõige lähedasematest ehk perekonnast kuni suvalise kõrvalseisja ning seeläbi terve ühiskonnani. Seetõttu ei sünni parema rahva tervise saavutamise juhuliselt ega ainult heade soovide toel. Rahva tervis, kaasa arvatult alkoholi- ja tubakatarvitamise tase ning nendega seotud kahjude ulatus, on olulisel määral aruka planeerimise, järjekindla ennetuse ja tõenduspõhise reguleerimise tulemus. Just sellepärast ei ole neid eesmärke võimalik täielikult saavutada ilma alkoholi- ja tubakapoliitikaga oluliselt tegelemata.

Viimaste aastate praktiline poliitika on andnud siin ka vastuolulisi signaale. Ühelt poolt näeb valitsuse tegevusprogramm ette alkoholitarvitamise vähendamise arengusuundade 2025-2035 kinnitamise algse tähtajaga 2025. aasta IV kvartal. Teiselt poolt on Reformierakonna juhitud kahe viimase valitsuse ajal tehtud mitu sammu, mis on andnud või tahtnud anda alkoholituru jaoks vastupidise suuna. Reklaamiseaduse muutmise VTK-s pakuti võimaliku lahendusena niinimetatud täielikku eneseregulatsiooni, mille kohaselt jääksid reklaamiseadusesse alles vaid üldpõhimõtted ning EL direktiividest tulenevad sätted, samal ajal kui turuosaliste ja sihtasutuse vahelisel kokkuleppel toimiv koodeks alluks sihtasutuse järelevalvele ning riigiga sõlmitava halduslepinguga antaks sihtasutusele üle TTJA pädevus nii suures ulatuses kui võimalik. Õnneks ei leidnud see peale MKM-i ja turuosaliste praktiliselt mitte kellegi teise toetust. Seejärel tutvustas majandus- ja tööstusminister plaani arutada alkoholi käitlemise lubamist juba alates 13-aastastele. Taaskord pörkus see ühiskonna tahte vastu. 2025. aastal toetati ka riikliku alkoholiregistri kaotamist põhjendusega, et see vähendab bürokraatiat ja kiirendab toodete turule jõudmist.

Samal ajal on alkoholipoliitika arengusuundade dokument, mis peaks andma rahvatervise vaatest selge suuna, jäänud kinnitamata. Selline jada jätab mulje, et rahvatervise eesmärgid ja

praktilised poliitilised plaanid ei ole viimastel aastatel liikunud samas rütmis. Just sellepärast oleks oluline, et visioon annaks siin selgema suuna, et alkoholi- ja tubakapoliitikas lähtutakse järjekindlalt samadest eesmärkidest, millest visioon ise räägib: turvatundest, laste kaitses, inimeste töövõimest ja ühiskonna pikaajalisest jõukusest.

Kokkuvõte

Kokkuvõttes on meie sõnum järgmine. Reformierakonna visioonis on tugevad ja vajalikud eesmärgid ning me ei eelda, et nii laiapõhjaline visioonidokument peaks minema üksikutesse alkoholipoliitika või tubakapoliitika detailidesse. Küll aga näitab senine kogemus väga selgelt, et just selliste heade ja suurte eesmärkide saavutamine takerdub sageli reaalelu püsivatesse probleemidesse, millele ei pöörata piisavalt järjepidevat tähelepanu. Alkoholist ja tubakast tingitud kahjud on just sellised probleemid. Nendega ei saa tegeleda kampaania korras ega ainult head tahet väljendades. Nende valdkondade puhul tuleb arvestada huvide konfliktiga, lähtuda tõenduspõhistest soovitudest ning mõista, et sarnaselt majanduse, julgeoleku või haridusega on ka rahvatervis valdkond, mis vajab järjekindlat, pika vaatega ja hästi juhitud poliitikat. Kui eesmärk on tugevam keskklass, tervemad ja turvalisemad pered, pikem töövõimeline elu ning väiksem koormus riigile, siis peab ka alkoholi- ja tubakapoliitikat käsitlema püsiva ja olulise osana sellest samast riigi ülesehitamise tööst.